

УДК: 338.1:005.52

JEL Classification: M21, H26, O17, P48

БІЗНЕС-АНАЛІТИКА ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗАГРОЗ: ДІАГНОСТИКА МАКРОСЕРЕДОВИЩА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

КЛИМЕНКО Тетяна¹, ФІЛІПОВА Наталія²

¹ Заклад вищої освіти «Університет трансформації майбутнього», м. Чернігів, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-5852-6350>
e-mail: klemenkov79@gmail.com

² Заклад вищої освіти «Університет трансформації майбутнього», м. Чернігів, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-5720-865X>
e-mail: nataliaia-@ukr.net

У статті здійснено комплексне дослідження інституційних загроз та проведено діагностику макросередовища в системі забезпечення економічної безпеки вітчизняного бізнесу в умовах повномасштабної збройної агресії проти України. Автори зазначають, що сучасній системі державного управління притаманний глибокий конфлікт між потребами воєнного часу та адміністративно-регуляторними підходами, що створює середовище підвищеної невизначеності для суб'єктів господарювання. Використовуючи інституційно-емпіричний підхід, у дослідженні проаналізовано ключові індикатори макроекономічної та правової нестабільності, зокрема дані щорічних звітів The Heritage Foundation (Індекс економічної свободи) та Transparency International (Індекс сприйняття корупції), які виявляють значні вразливості в інституціях захисту прав власності та судової ефективності. Особливу увагу в дослідженні приділено аналізу фіскальних інституційних ризиків на основі матеріалів Рахункової палати та Ради бізнес-омбудсмена. Зокрема, досліджено статистику судового розгляду податкових спорів, яка демонструє критично високу частку скасування судами рішень Державної податкової служби України. Доведено, що це є прямим наслідком системної необґрунтованості дій фіскальних органів та низької ефективності адміністративного оскарження. Визначено, що ці інституційні бар'єри в поєднанні з надмірним регуляторним навантаженням та недостатнім забезпеченням верховенства права є ключовими детермінантами збереження великої тіньової економіки. У роботі наголошується, що в умовах тривалого воєнного стану стабілізація безпеки підприємництва можлива лише через реформатування регуляторної політики в напрямку детінізації та зменшення фіскального тиску на легальний бізнес. У статті критично оцінено розрив між міжнародними оцінками тіньового сектору (зокрема звітами ЕУ) та оцінками вітчизняних експертів. Як стратегічний вихід із кризового стану в статті обґрунтовано необхідність переходу до нової моделі інституційного партнерства між державою та бізнесом, що передбачає гарантування захисту прав власності, забезпечення передбачуваності податкової політики, підвищення якості досудового врегулювання спорів та створення надійного інституційного фундаменту для сталого повоєнного відновлення економіки.

Ключові слова: бізнес-аналітика, економічна безпека, інституційні загрози, макросередовище, податковий тиск, тіньова економіка, інституційне партнерство.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2026-21-20>

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Стаття надійшла до редакції / Received 02.06.2026

Прийнята до друку / Accepted 14.07.2026

Опубліковано / Published 27.08.2026

© КЛИМЕНКО Тетяна, ФІЛІПОВА Наталія

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Економічна безпека в умовах трансформаційних процесів значною мірою залежить від якості та стабільності макроекономічного інституційного середовища. Водночас інструменти захисту бізнесу часто виявляються недостатньо ефективними для запобігання системним загрозам, зумовленим інституційними ризиками макросистеми. Такі ризики потребують ґрунтовної кількісної оцінки задля розроблення ефективних управлінських рішень, що найдоцільніше здійснювати в межах інституційного аналізу.

Актуальність цього дослідження набуває особливого значення в умовах повномасштабної збройної агресії РФ проти України, яка спричинила екстремальну інституційну нестабільність та системні порушення на макrorівні. Традиційні механізми забезпечення економічної безпеки, розроблені для умовно стабільного середовища, виявляються обмеженими в протидії системним викликам воєнного часу. Отже, економічна безпека вітчизняного бізнесу залежить від удосконалення методології управління, здатної мінімізувати інституційні ризики, а також потребує системного аналізу факторів, що перешкоджають сталому розвитку підприємництва.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Якість державного регулювання та інституційного середовища є важливим чинником, який визначає рівень ризиків і можливості розвитку вітчизняного бізнесу. Сучасні умови функціонування вимагають аналізу конкретних даних, які відображають реальний вплив інституцій на стійкість суб'єктів підприємництва.

Результати оцінювання вразливості України за останні роки відображені у ключових міжнародних і національних матеріалах аналітичного моніторингу. Зокрема, у щорічних звітах Heritage Foundation та Transparency International зафіксовано динаміку інституційного середовища, де за допомогою Індексу економічної свободи та Індексу сприйняття корупції кількісно виміряно рівень регуляторної нестабільності та корупційних ризиків. Ці дані демонструють пряму залежність між інституційною слабкістю державних органів і погіршенням умов для ведення бізнесу, що проявляється у зниженні інвестиційної привабливості та рівня ділової довіри [1;2].

Крім того, результати дослідження фіскальних інституційних загроз, наведені у звітах Рахункової палати [3] та моніторингових матеріалах Ради бізнес-омбудсмена [4;5;6], виявили системну необґрунтованість рішень органів Державної податкової служби України (ДПС), що підтверджується високою часткою судових скасувань [7;8]. Аналітичні дані щодо рівня тіньової економіки свідчать, що інституційні бар'єри та надмірний адміністративний тиск залишаються основними чинниками, які стимулюють суб'єктів господарювання до переходу в неформальний сектор [9;10;11].

Незважаючи на наявність ґрунтовних праць у цій сфері, потребують подальшого дослідження питання комплексної оцінки макросередовища та розроблення дієвих механізмів мінімізації інституційних ризиків у контексті забезпечення економічної безпеки бізнесу саме в умовах викликів воєнного часу.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є оцінка впливу інституційних ризиків макросередовища на стан економічної безпеки вітчизняного бізнесу в умовах воєнного стану, а також обґрунтування необхідності переходу до моделі інституційного партнерства держави та бізнесу. Досягнення цієї мети передбачає розв'язання комплексу взаємопов'язаних завдань, зокрема: діагностування стану інституційного середовища через аналіз міжнародних індексів та статистичних показників; виявлення системних недоліків у сфері податкового адміністрування та судового захисту прав суб'єктів господарювання; дослідження впливу інституційних бар'єрів на динаміку тінізації економіки; визначення пріоритетних заходів державної політики, спрямованих на зниження адміністративного тиску та відновлення ділової довіри.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Верифікація гіпотези про прямий вплив інституційної якості макросистеми на економічну безпеку бізнесу вимагає застосування інституційно-емпіричного підходу з чітким визначенням ключових змінних. У межах дослідження інституційні ризики макросистеми розглядаються як незалежні змінні, що кількісно відображають якість державного регулювання та правового середовища, а також рівень непередбачуваності державної політики. Відповідно, складові економічної безпеки бізнесу виступають залежними змінними, що характеризуються рівнем інвестиційної активності, фінансової стійкості, захищеності активів та ділової довіри. Зіставлення та системний аналіз цих груп показників дозволяють ідентифікувати ключові причинно-наслідкові зв'язки, що є основою для обґрунтування пріоритетних напрямів інституційних змін та стратегій мінімізації загроз.

Аналіз і кількісна оцінка інституційних ризиків, що визначають системні загрози, потребують формування інформаційної бази. Для об'єктивного вимірювання якості інституційного середовища як незалежні змінні обрано показники, які характеризують: рівень регуляторної передбачуваності (індекс економічної свободи); міру ризику неформальних інституційних практик (індекс сприйняття корупції); міру ефективності судової системи та передбачуваності фіскальної політики (відсоток скасованих судами рішень податкових органів у справах бізнесу); слабкість формальних інститутів та їхню неспроможність захистити легальний бізнес (рівень тіньової економіки).

Через повномасштабну агресію РФ проти України та спричинену нею глибоку інституційну нестабільність, експерти The Heritage Foundation не змогли розрахувати загальний бал індексу економічної свободи для України протягом останніх років [1].

Фактичне перебування країни поза межами рейтингу є прямим індикатором системної непередбачуваності та обмеженості застосування стандартної методології оцінки інститутів під час воєнного стану. Поряд із цим, окремі показники отримали часткову оцінку, що дозволило ідентифікувати найбільш вразливі ланки макросистеми та кількісно підтвердити зростання загроз економічній безпеці бізнесу.

Дослідження динаміки Індексу економічної свободи свідчить про збереження високого рівня інституційної вразливості економіки України в умовах затяжних воєнних дій. Показник «Право власності» залишається критичним: після стрімкого падіння з 48,5 у 2021 році до 21,5 у 2025 році, його значення у 2026 році стабілізувалося на відмітці 21,6. Така динаміка, зумовлена наслідками бойових дій та прямим руйнуванням активів, підтверджує, що ризик порушення майнових прав виступає ключовою детермінантою загроз для інвестиційної активності.

Рівень «чесності уряду» демонструє ознаки стагнації: після короткочасного зростання до 35,4 у 2025 році, значення показника у 2026 році дещо знизилося до 35,0. Це підтверджує наявність високих корупційних ризиків, посилених потребами воєнного часу, що у поєднанні з обмеженим доступом до міжнародної допомоги створює підґрунтя для репутаційних втрат та підриву довіри до державних інституцій.

Після максимального значення показника «ефективність судової системи» у 2020 році (42,2) спостерігається його поступове зниження, яке у 2026 році досягло позначки 28,2. Це підтверджує глибоку інституційну слабкість у забезпеченні верховенства права, що є критичним ризиком в умовах високої системної непередбачуваності.

Таблиця 1

Динаміка індексу економічної свободи України за 2020-2026 роки*

Показники	Ретроспективний період, роки						
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Overall Score (Загальний бал)	54.9	56.2	54.1	N/A	N/A	N/A	N/A
Property Rights (Право власності)	47.5	48.5	39.7	N/A	23	21.5	21.6
Government Integrity (Чесність уряду)	37.9	37.9	33.8	N/A	32.5	35.4	35.0
Judicial Effectiveness (Ефективність судової системи)	42.2	41.1	31.4	N/A	30.4	29.9	28.2
Tax Burden (Податкове навантаження)	81.1	88.7	89.1	N/A	N/A	N/A	83.7
Government Spending (Державні витрати)	47.2	48.2	44.5	N/A	N/A	N/A	0
Fiscal Health (Фіскальна стабільність)	83.9	87.7	73.6	N/A	N/A	N/A	3.9
Business Freedom (Свобода бізнесу)	61.3	63.5	61.1	N/A	N/A	N/A	57.4
Labor Freedom (Свобода праці)	48.3	48.7	60.7	N/A	N/A	N/A	46.9
Monetary Freedom (Монетарна свобода)	63	65.8	71.2	N/A	N/A	N/A	65.7
Trade Freedom (Свобода торгівлі)	81.2	79.2	78.6	N/A	73.2	73.2	73.0
Investment Freedom (Свобода інвестицій)	35	35	35	N/A	N/A	N/A	N/A
Financial Freedom (Фінансова свобода)	30	30	30	N/A	N/A	N/A	N/A

Джерело: узагальнено на основі даних [1]

Позитивною тенденцією є відносно стійкий рівень показника «свобода торгівлі» (73,0 у 2026 році), який відображає пріоритетність підтримки зовнішньоекономічних зв'язків. Цей фактор залишається ключовим елементом макроекономічної політики виживання в умовах обмеженого внутрішнього ринку та порушення логістичних шляхів, сприяючи стабілізації валютного ринку.

Попри успіхи у цифровізації адміністративних послуг, зокрема через екосистему «Дія», яка суттєво спростила формальні процедури реєстрації та взаємодії з державними органами, загальний

рівень показника «свобода бізнесу» у 2026 році знизився до 57,4. Це вказує на наявність глибокого розриву між високою технологічністю сервісів та станом інституційного середовища. Воєнний стан об'єктивно зумовлює посилення державного контролю та адміністративних бар'єрів, що викликає додаткові непродуктивні витрати ресурсів на виконання формальних вимог і безпосередньо послаблює оперативну складову економічної безпеки бізнесу.

Динаміка показника «свобода праці» (46,9 у 2026 році) вказує на суттєві інституційні перешкоди у функціонуванні ринку праці. Це свідчить про глибокі диспропорції в системі трудових відносин, які в умовах мобілізаційних процесів та вимушеної міграції персоналу обмежують можливості бізнесу щодо організації виробничих процесів, ставлячи під загрозу стійкість та ефективність господарської діяльності.

Узагальнений аналіз Індексу економічної свободи підтверджує наявність глибокого інституційного дисбалансу, що ускладнює функціонування вітчизняного бізнесу в умовах воєнного стану. Системне зниження рівня ключових показників вказує на те, що інституційне середовище втрачає здатність виступати гарантом економічної стабільності, натомість генеруючи додаткові регуляторні, правові та операційні ризики. Через таку інституційну нестабільність зовнішні виклики стають внутрішніми проблемами бізнесу, а традиційні методи захисту втрачають ефективність, тому підприємства змушені адаптуватися до невизначеності шляхом згортання інвестицій або переходу в тіньовий сектор.

Як доповнення до складових економічної безпеки, Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) є ключовим індикатором інституційного ризику з погляду неформальних практик та доброчесності в системі державного управління [2]. Динаміка цього індексу відображає ступінь загрози економічній безпеці бізнесу, пов'язаної з корупцією. Особливо це важливо в умовах воєнного часу, оскільки неефективне використання бюджетних коштів, а також міжнародної допомоги й поглиблення тіньових схем підривають фінансову стійкість національної економіки та, що критично, ставлять під загрозу довіру міжнародних партнерів, від якої залежить подальша військова та фінансова допомога Україні.

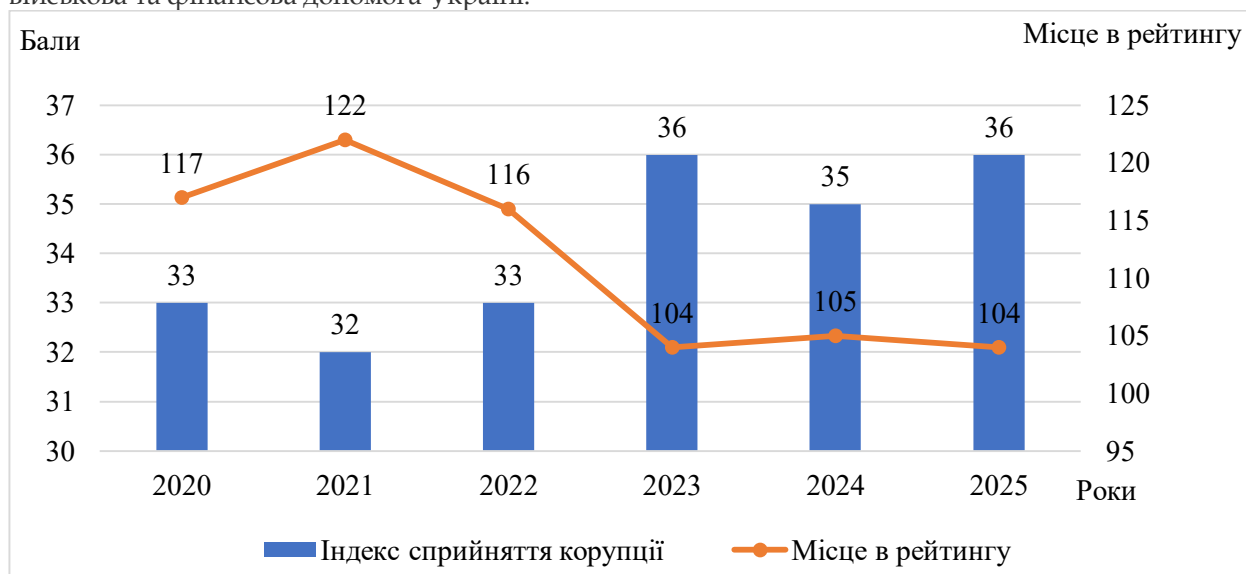

Рис. 1. Динаміка Індексу сприйняття корупції та місця України в рейтингу за цим показником протягом 2020-2025 років*

Джерело: складено на основі даних [2]

Україна продемонструвала значний інституційний прогрес на початку повномасштабної агресії з боку РФ, що відобразилося в зростанні Індексу сприйняття корупції з 32 балів (116 місце у світовому рейтингу) у 2021 році до 36 балів (104 місце) у 2023 році [2]. Цей найкращий за весь період незалежності результат був обумовлений системним інституційним реформуванням антикорупційного сектору, зокрема посиленням спроможності НАБУ, САП та ВАКС.

Подальша динаміка індексу виявилася нестабільною: у 2024 році спостерігалось незначне погіршення показника до 35 балів (105 місце), проте вже у 2025 році Україні вдалося повернутися до показника 36 балів, посівши 104 місце в рейтингу. Хоча таке відновлення свідчить про збереження

інституційного потенціалу, стагнація показника на рівні 35-36 балів вказує на наявність глибоких, досі не подоланих інституційних ризиків.

Такий бал (36 зі 100 можливих) є недостатнім і свідчить про збереження високого рівня корупційної вразливості. Періодичні резонансні скандали, зокрема навколо закупівель для потреб сектору оборони та розподілу міжнародної гуманітарної допомоги, продовжують підривати ділову довіру до державних інститутів. Слід констатувати, що корупція, як неформальний інституційний ризик, залишається визначальним чинником загроз стійкості бізнесу, оскільки неефективне використання бюджетних ресурсів не лише обмежує розвиток національної економіки, а й створює додаткові бар'єри для операційної діяльності підприємств.

Окрім міжнародних індикаторів, важливим джерелом оцінювання інституційних ризиків є результати функціонування національної системи податкового адміністрування. Для забезпечення економічної безпеки бізнесу важлива передбачуваність податкової політики, а також здатність судової системи захищати права суб'єктів господарювання. Тому показник, що демонструє частку рішень податкових органів, скасованих судами, є важливим кількісним індикатором інституційного ризику, який відображає ступінь неправомірності дій фіскальних органів та слабкість державного регулювання на макrorівні. Висока частка скасування таких рішень свідчить про системну необґрунтованість дій ДПС, що вимагає відволікання значних фінансових ресурсів бізнесу та підриває довіру до державних інституцій [3].

З метою підвищення прозорості діяльності органів державної влади та мінімізації інституційних ризиків для суб'єктів підприємництва у 2014 році в Україні створено Раду бізнес-омбудсмена, що стало ключовим кроком у забезпеченні позасудового захисту прав бізнесу. Аналіз структури скарг до цієї Ради засвідчує, що одним із найбільш критичних інституційних ризиків залишається фіскальний тиск і неякісне податкове адміністрування. Податкові питання становлять переважну більшість звернень: у 2025 році – 425 скарг (або 52% від загальної сукупності), тоді як у 2024 році – 730 (61%), а в 2021 році – 1410 (61,7%). Найбільш поширені проблеми стосуються невиконання судових рішень щодо реєстрації податкових накладних, їх систематичного зупинення, а також порядку проведення податкових перевірок. Поряд із цим, попри абсолютне зменшення кількості податкових скарг у 2025 році, позитивним сигналом є відкритий діалог Ради бізнес-омбудсмена з керівництвом ДПС, що формує очікування системного врегулювання найгостріших проблем у сфері адміністрування ПДВ [4-6].

Згідно зі Звітом Рахункової палати виявлено подвійний інституційний ризик у сфері «податкового правосуддя», що полягає у системній необґрунтованості рішень ДПС та низькій ефективності досудового оскарження (табл. 2).

Протягом 2021 – I півріччя 2024 років переважна більшість рішень суду була на користь платників податків, частка таких справ стабільно зростала: з 68,2% у 2021 році до 78% у 2023 році, а в першій половині 2024 року показник становив 79% [3]. Така значна частка скасованих рішень (понад $\frac{3}{4}$) вказує на глибокі інституційні проблеми в ДПС, адже значна частка податкових нарахувань, які суд визнає незаконними, створює високий ризик для бізнесу, що змушений нести додаткові витрати на судовий захист.

Сума позовних вимог, задоволених на користь платників податків у 2022 році зросла більш ніж удвічі – до 54,1 млрд грн, що становило 59,6% від загальної суми оскарження [3]. Тобто навіть в умовах, коли були значні обмеження на проведення податкових перевірок, неправомірні рішення ДПС були спрямовані на великий бізнес та стосувалися значних сум, що негативно впливало на фінансову стійкість підприємств в умовах воєнного стану. У наступні періоди цей показник коливався в межах 44-45% від загальної суми [3].

Важливо зауважити, що понад 2/3 скасованих у суді рішень попередньо пройшли адміністративне оскарження та були залишені ДПС без змін [3]. Це вказує на низьку ефективність адміністративного оскарження як механізму досудового врегулювання, що не забезпечує неупередженого та об'єктивного вирішення спорів і змушує бізнес звертатися до судів. Згідно з висновками Рахункової плати, це зумовлено неналежною якістю розгляду скарг, низьким рівнем представництва інтересів ДПС у судах та несвоєчасним виконанням судових рішень, що поглиблює недовіру до державних інститутів.

Дані ДПС за 2024-2025 роки підтверджують стійкість цієї тенденції. Так, у 2024 році судами було розглянуто 11,9 тис. справ на суму 105,9 млрд грн, з яких 7,3 тис. справ на суму 43 млрд грн вирішено на користь платників податків [7]. У 2025 році спостерігалось зростання навантаження на судову систему: розглянуто 19,6 тис. справ на суму 178 млрд грн, з яких уже 12,6 тис. справ на суму 72,4 млрд грн задоволено на користь платників [8]. Така динаміка вказує на те, що обсяги

оскаржуваних податкових нарахувань продовжують зростати, а частка успішних для бізнесу судових справ залишається домінуючою, що свідчить про системні недоліки в адмініструванні податків.

Таблиця 2

Результати судового розгляду за позовами до органів ДПС у 2021-2023 роках та I півріччі 2024 року*

Показник	Од. виміру	2021 р.	2022 р.	2023 р.	I півр. 2023 р.	I півр. 2024 р.
Кількість справ, розглянутих судами	од.	23839	16326	18935	11545	13704
у тому числі після адміністративного оскарження	од.	2511	1341	1567	633	783
Сума позовних вимог	млрд грн	81,8	90,7	59,7	29,2	47,2
у тому числі після адміністративного оскарження	млрд грн	14,4	36,3	19,3	8,6	8,4
<i>Задоволено судами на користь органів ДПС</i>						
Кількість справ	од.	7579	3768	4165	2166	2876
- частка у загальній кількості	%	31,8	23,1	22,0	18,8	21,0
у тому числі після адміністративного оскарження	од.	864	406	547	213	427
	%	34,4	30,3	34,9	33,6	54,5
Сума позовних вимог	млрд грн	56,1	36,6	33,0	15,9	26,2
- частка у загальній сумі	%	68,6	40,4	55,2	54,5	55,5
у тому числі після адміністративного оскарження	млрд грн	5,0	4,9	7,0	3,7	4,4
	%	34,7	13,5	36,3	43,0	52,4
<i>Задоволено на користь платників податків</i>						
Кількість справ	од.	16260	12558	14770	9379	10828
- частка у загальній кількості	%	68,2	76,9	78,0	81,2	79,0
у тому числі після адміністративного оскарження	од.	1647	935	1020	420	356
	%	65,6	69,7	65,1	66,4	45,5
Сума позовних вимог	млрд грн	25,7	54,1	26,7	13,3	21,0
- частка у загальній сумі	%	31,4	59,6	44,8	45,5	44,5
у тому числі після адміністративного оскарження	млрд грн	9,4	31,4	12,3	4,9	4,0
	%	65,3	86,5	63,7	57,0	47,6

Джерело: складено на основі даних [3]

Таким чином, системна необґрунтованість рішень ДПС, підтверджена високим відсотком їх скасування судами, а також низька ефективність адміністративного оскарження та перевантаженість судової системи формують потужний інституційний дисбаланс для бізнесу. Ці ризики, що є наслідком недостатнього забезпечення верховенства права, стимулюють суб'єктів господарювання до переходу в неформальний сектор.

Відповідно, рівень тіньової економіки розглядається як інтегральний індикатор та прямий наслідок інституційної неспроможності держави гарантувати стабільне та передбачуване ділове середовище. Згідно з аналітичним звітом Ernst & Young (EY), рівень тіньової економіки в Україні у 2023 році становив 19,3% від ВВП. Порівняльний аналіз демонструє складний процес трансформації: протягом 2000-2023 років спостерігалось суттєве скорочення тіньового сектору на 7,5%, однак в останні роки (2019-2023 рр.) показник скоротився лише на 0,1% [11].

Водночас у вітчизняному дискурсі фігурують значно вищі оцінки, зокрема, станом на червень 2025 року тодішня Міністерка економіки Юлія Свириденко оцінила рівень тінізації приблизно в 40%, а за оцінками голови парламентського комітету Данила Гетманцева, «в тіні» перебуває близько половини економіки, причому в окремих галузях цей показник сягає 60-70% [7]. Такий розрив у даних зумовлений не лише методологічними відмінностями між підходами

міжнародних інституцій та внутрішніми оцінками, а й різними цілями використання статистики: офіційні оцінки часто слугують інструментом обґрунтування посилення фіскального тиску. Важливо усвідомити, що боротьба з тінізацією не повинна зводитися лише до посилення адміністративного контролю. Експерти наголошують, що ефективна детінізація неможлива без комплексної стратегії, яка охоплює зниження регуляторного навантаження, захист прав власності та реальне забезпечення верховенства права [9;10].

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Результати проведеного дослідження дають змогу констатувати, що інституційне середовище України в умовах повномасштабної збройної агресії зазнало глибокої трансформації, яка супроводжується системними ризиками для сталого функціонування та економічної безпеки вітчизняного бізнесу.

Поточна практика державного управління вказує на наявність глибокого конфлікту між потребами воєнного часу та адміністративними підходами до регулювання економіки. Виявлена розбалансованість у правовій та фіскальній сферах демонструє, що замість стимулювання адаптивності чинна система державного регулювання об'єктивно формує середовище підвищеної невизначеності, яке дестимулює інвестиційну активність та змушує суб'єктів господарювання мінімізувати власну присутність у легальному секторі економіки.

Отже, забезпечення економічної безпеки та стійкості бізнесу в сучасних реаліях можливе лише через зміну підходів до державного управління – перехід до моделі інституційного партнерства. Така модель передбачає пріоритетність механізмів, які гарантують захист права власності, підвищення якості досудового врегулювання податкових спорів, забезпечення неупередженості та виконання судових рішень, а також передбачуваність податкової політики. Формування надійної інституційної бази, де нормативно-правове забезпечення є сталим та однаковим для всіх учасників ринку, дозволить детінізувати економічні процеси, відновити ділову довіру та забезпечити необхідні передумови для стабільного повоєнного відновлення й розвитку підприємництва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Index of Economic Freedom. The Heritage Foundation: web-site. URL: <https://economicfreedom.heritage.org/pages/all-country-scores>
2. Corruption Perceptions Index. Transparency International: web-site. URL: <https://www.transparency.org/en/countries/ukraine>
3. Звіт про результати аудиту ефективності на тему «Оскарження рішень ДПС: вплив на економічну активність платників податків»: затв. рішенням Рахункової палати від 22.10.2024 № 49-1. URL: <https://surl.li/neykvr>
4. Річний звіт – 2021. Рада бізнес-омбудсмена. 69 с. URL: <https://boi.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/7-years-ua-final.pdf>
5. Річний звіт – 2024. Рада бізнес-омбудсмена. 90 с. URL: <https://boi.org.ua/wp-content/uploads/2025/06/boc-10-years-ua.pdf>
6. Річний звіт – 2025. Рада бізнес-омбудсмена. 57 с. URL: <https://boi.org.ua/wp-content/uploads/2026/04/11-years-ua.pdf>
7. Стан розгляду судових справ (станом на 01.01.2025). Державна податкова служба України : веб сайт. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/rezalt/857484.html>
8. Стан розгляду судових справ (станом на 01.01.2026). Державна податкова служба України : веб сайт. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/rezalt/969716.html>
9. Тіньова економіка: як оцінюється її рівень в Україні та інших країнах (15.04.2025). Слово і діло: веб-сайт. URL: <https://surl.li/yupisf>
- 10/ Чупак О. Тіньова економіка в Україні: що не так із заявами чиновників (28.05.2026). Український тиждень: веб-сайт. URL: <https://surl.li/lzquxq>
11. Shadow economy exposed Estimates for the world and policy paths March 2025: The report March 2025. EY (Ernst & Young): web-site. URL: <https://surl.li/dhfkis>

REFERENCES:

1. The Heritage Foundation (2025), Index of Economic Freedom, available at: <https://economicfreedom.heritage.org/pages/all-country-scores>

2. Transparency International (2025), Corruption Perceptions Index, available at: <https://www.transparency.org/en/countries/ukraine>
3. Accounting Chamber of Ukraine (2024). Report on the Results of a Performance Audit on «Appeals of State Tax Service Decisions: Impact on Taxpayers' Economic Activity», available at: <https://surl.li/neykvr>.
4. Business Ombudsman Council (2021), Annual Report 2021, 69 p., available at: <https://boi.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/7-years-ua-final.pdf>
5. Business Ombudsman Council (2024), Annual Report 2024, 90 p., available at: <https://boi.org.ua/wp-content/uploads/2025/06/boc-10-years-ua.pdf>
6. Business Ombudsman Council (2025), Annual Report 2025, 57 p., available at: <https://boi.org.ua/wp-content/uploads/2026/04/11-years-ua.pdf>
7. State Tax Service of Ukraine (2025), Status of court case reviews (as of January 1, 2025), available at: <https://tax.gov.ua/diyalnist-rezalt/857484.html>
8. State Tax Service of Ukraine (2026), Status of court case reviews (as of January 1, 2026), available at: <https://tax.gov.ua/diyalnist-rezalt/969716.html>
9. Slovo i Dilo (2025), «Shadow economy: How its level is estimated in Ukraine and other countries», April 15, available at: <https://surl.li/yupisf>
10. Chupak, O. (2026), «Shadow economy in Ukraine: What is wrong with officials' statements», Ukrayinskyi Tyzhden, May 28, available at: <https://surl.li/lzquxq>
11. EY (Ernst & Young) (2025), Shadow economy exposed: Estimates for the world and policy paths, available at: <https://surl.li/dhfkis>

BUSINESS ANALYTICS OF INSTITUTIONAL THREATS: MACRO-ENVIRONMENTAL DIAGNOSTICS IN THE SYSTEM OF ENSURING ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES

KLYMENKO Tetiana, FILIPOVA Nataliia

Higher Educational Institution «University of Future Transformation»

The article conducts a comprehensive study of institutional threats and macro-environment diagnostics within the system ensuring the economic security of domestic business under the conditions of full-scale armed aggression against Ukraine. The authors note that the modern public administration system is characterized by a deep conflict between wartime needs and administrative-regulatory approaches, creating an environment of heightened uncertainty for business entities. Using an institutional-empirical approach, the study analyzes key indicators of macroeconomic and legal instability, in particular data from annual reports by The Heritage Foundation (Index of Economic Freedom) and Transparency International (Corruption Perceptions Index), which reveal significant vulnerabilities in property rights protection and judicial efficiency institutions. Particular attention is paid to the analysis of fiscal institutional risks based on materials from the Accounting Chamber of Ukraine and the Business Ombudsman Council. Specifically, the statistics on judicial review of tax disputes are examined, demonstrating a critically high proportion of court rulings revoking decisions made by the State Tax Service of Ukraine. It is proven that this is a direct consequence of the systemic groundlessness of actions taken by fiscal authorities and the low efficiency of administrative appeal. It is determined that these institutional barriers, combined with excessive regulatory burden and insufficient enforcement of the rule of law, are key determinants preserving a large shadow economy. The paper emphasizes that under conditions of protracted martial law, the stabilization of business security is possible only through the reformatting of regulatory policy towards de-shadowing and the reduction of fiscal pressure on legal business. The article critically evaluates the gap between international assessments of the shadow sector (in particular EY reports) and domestic expert evaluations. As a strategic way out of the crisis, the study substantiates the need to transition to a new model of institutional partnership between the state and business, which involves guaranteeing the protection of property rights, ensuring the predictability of tax policy, improving the quality of pre-trial dispute resolution, and creating a reliable institutional foundation for the sustainable post-war economic recovery.

Keywords: business analytics, economic security, institutional threats, macro-environment, tax pressure, shadow economy, institutional partnership.